

JÄSENTIEDOTE 2 / 2012

”Kysykää Essiltä!” Puutarha-arkkitehti Elisabeth Kochia ja hänen työtään käsittelevä tietokirja

Puutarha-arkkitehti Elisabeth Kochista (1891–1982) on tekeillä henkilöhistoriallisiin selvityksiin, kirjallisuuteen ja arkistomateriaaliin perustuva yleistajuinen tietokirja. Teoksen kirjoittajia ovat MMM Maria Karisto ja MMM Taina Koivunen sekä prof. Antti Karisto.

Teos kertoo ammattipiirien tuntemasta, mutta suurelta yleisöltä lähes unohdettiin vaipuneesta suomalaisen puutarhakulttuurin vaikuttajasta ja hänen aikaansaannoksistaan. Elisabeth Koch kuuluu suuriin tuntemattomiin suomalaisnaisiin. Monen arvostetun helsinkiläisen asuinalueen ehyt ilme perustuu paljolti Kochin suunnitelmiin. Tunnetuimpia miljöökokonaisuuksia ovat Kumpulän ja Käpylän puutarhakaupunkimaiset alueet.

Koch toimi puutarhakonsulenttina tai -neuvojana ensin Marttiliitossa ja sitten Helsingin kaupungilla vuosina 1925–1955. Koch toi siirtolapuutarhaliikettä Suomeen ja osallistui seitsemän helsinkiläisen siirtolapuutarhan suunnitteluun. Pihasuunnitelmia Koch laati niin omakoti- kuin kerrostalopihoille muun muassa Pirkkolaan, Pakilaan, Marttilaan, Olympiakylään, Maunulaan ja Ruskeasuolle.

Valtakunnallisestikin merkittävää neuvontatyötä ja kansanvalistusta Koch harjoitti laatimalla opaskirjoja omakotirakentajille. Vuonna 1919 ilmestyi kotipuutarhan suunnittelusta, rakentamisesta ja hoidosta Hemträdgården. Kirjasta otettiin lukuisia uudistettuja ja täydennettyjä painoksia aina vuoteen 1945. Oma puutarha ilmestyi vuonna 1942, Min hemträdgård vuonna 1954 ja sen suomenkielinen painos Oma puutarhani vuonna 1955. Kirjoissaan Koch esitteli ja kehitti erilaiseen ympäristöön soveltuvia pihamalleja. Mallipiha-ajattelua sovellettiin niin neuvontatyössä kuin monilla omakotirakentajien pihamailla eri puolella Suomea.

Teos valottaa Elisabeth Kochin työn lähtökohtia ja taustoja. Hänen toimintaansa siirtola- ja kotipuutarhaviljelyn edistämiseksi lähestytään sosiaalipoliittisena reformitoimintana ja ”kunnon kansalaisen” luomiseen tähtäävänä kansalaiskasvatuksena. Teos kertoo myös Elisabeth Kochista eli Essistä ihmisenä sukulaisilta saadun ainutlaatuisen kertomus-, valokuva- ja kirjemateriaalin avulla.

Monet Kochin suunnittelemat pihat ja puutarhat ovat lähivuosina muutosten ja uudistamistoimenpiteiden edessä. Kirjan yhtenä käytännöllisenä tavoitteena on päivittää Kochin omakotipuutarhureille suunnattuja opaskirjoja kertomalla perinteisistä ja yhä edelleen käyttökelpoisista kasvilajeista sekä niiden sommitteluperiaatteista. Pihanrakentajat saavat näin tietoa siitä, miten puutarhoja uudistettaessa voi nojautua perinteeseen. Kochin suunnittelufilosofiaa havainnollistetaan kirjassa piirroksin, valokuvoin ja kasvilajitaulukoin.

Kirjan kohderyhmiä ovat puutarhaharrastajat, siirtolapuutarhojen ja kotipuutarhojen rakentajat ja uudistajat, ammattimaiset puutarhasuunnittelijat, perinteisistä puutarhasveista ja puutarhakulttuurista sekä kaupunkiasumisesta, kaupunkikulttuurista ja kansanvalistustyöstä kiinnostuneet.

Maria Karisto

Puutarhataiteen seuran jäsenet ovat tervetulleita Dendrologian seuran Tammi-seminaariin joulukuun 14. päivän klo 10-16 Tieteiden talolle. Lisää tietoa: www.dendrologianseura.fi

PUUTARHATAITEEN SEURA RY
SAMFUNDET FÖR
TRÄDGÅRDSKONST RF
PL 941, 00101 HELSINKI
www.gardenartsociety.fi/
tili: Sampo 800017-70546167

Mona Schalin
puheenjohtaja
040 - 532 9558
mona.schalin@welho.com

Julia Donner
julia.donner@helsinki.fi

Gretel Hemgård
gretel.hemgard@hemgard.fi

Maunu Häyrynen
mauhay@utu.fi

Päivi Islander
paivi.islander@hel.fi

Outi Haavisto
varapuheenjohtaja
040 - 7206861
outipellinen@gmail.com

Jere Saarikko
jere.saarikko@hel.fi

Hiroko Kivirinta
hiroko.kivirinta@gmail.com

Hanna Sorsa
hanna.sorsa@gmail.com

Mari Soini
sihteeri
040 - 590 8946
mari.soini@aalto.fi

Minna Raassina
taloudenhoitaja
041 - 536 6890
minna.raassina@vahanen.com

Turun paikallisosaston
yhteyshenkilö:
Marja-Leena Niitemaa
040 - 521 0327
maleni@utu.fi

Internetsivut:
Pertti Pyhtilä
pyhtila@iki.fi

ylh. Villa Petraia / kesk. Villa Castello / alh. Villa Le Balze (Kuvat M. Schalin)

Syystunnelmia Firenzen seudun puutarhoissa

Sateenvarjoilla ja vaihtelevasti vedenpitävillä vaatteilla varustettu seurue tutustui toskanalaiseen puutarhaperintöön lokakuun lopulla Puutarhataiteen seuran järjestämällä opintomatalla. 1400-1500-luvuilta periytyvien ja monien muutosten leimaamien puutarhojen arkkitehtuuri, terassoinnit ja muurit, pergolat ja grotot tulivat tutuiksi neljän päivän aikana. Turistisesongin hiipuesssa puutarhoissa näkyi tuskin ketään muita alan harrastajia. Kosteassa ilmassa ikivihreiden pensaiden ja puiden, kuten piikkipaatsaman, rautatammen, laakerin, puksipuun ja myrtin aromaaattinen tuoksu ja vihreän eri sävyt pääsivät oikeuksiinsa, värikkyyttä loivat ruukkuihin istutetut limonit, sitruunat ja muut sitrushedelmät sekä satunnaiset ruusut.

Tukikohtana oli viihtyisä pieni hotelli, joka sijaitti askeleen päässä Firenzen Duomosta ja kauppahallista. Linja-autoilla ja kävellen liikuimme kohteesta toiseen Arnojoen laaksoon viettävillä rinteillä. Kaupunkipalatsin puutarhaksi alun perin perustettu Bobolin puutarha oli ensimmäinen ja lajissaan myös ainoa kohde, laaja puiston mittakaavaan kasvanut puutarha, jonka monivaiheisesta historiasta löytyy uusia piirteitä joka vierailulla. Esimerkiksi Bobolin sitruspuiden talvisäilytystä palveleva Limonaia oli tämän jutun tekijälle uusi nähtävyys. Puutarhassa tuli matkan varrella vastaan puhuttelevia nykyaikaisen teoksia historiallisissa puitteissa.

Opintomatkan tarkoituksena oli ennen kaikkea syventyä pienimittakaavaisiin terassipuutarhoihin, joita edustavat mm. Medicin klaanin perustamat huvilat Villa Medici Fiesolella, Castello ja La Petraia. Medicin suvun huvilapuutarhojen ryhmä on ajankohtainen mm. siksi, että osa huviloista on ehdolla maailmanperintökohteeksi ja julkisessa omistuksessa olevien huviloiden hallinta on keskitetty uuden museolaitoksen piiriin.

Vähemmän tunnettuihin puutarhoihin kuuluu Georgetownin yliopiston omistama Villa Le Balze, jonka 1910-luvulla perustettu terassipuutarha on Cecil Pinsentin (1884-1963) käsialaa. Arkkitehtuuria Britanniassa opiskellut Pinsent tunnetaan arkkitehtuurihistorioitsijana Geoffrey Scottin ystävänä. Pinsent vaikutti mm. Bernard Berensonin kuuluisan Villa I Tattin puutarhan suunnittelijana. Hänen asiakkaansa kuuluivat pääosin Italiaan asettuneiden vauraiden englanninkielisten muodostamaan yhteisöön. Siihen lukeutui myös filosofi ja kirjailija Ch.A. Strong, Villa Le Balzen rakennuttaja. Huvilan puutarha on rakennettu jyrkkään rinteeseen kapeina, pitkinä terasseina, jotka muodostavat sarjan kiehtovia puutarhahuoneita. Näkymät kohti laaksossa lepäävää kaupunkia ja Brunelleschin kupolia ovat jatkuvasti läsnä ja puutarha päätty pengerrettyyn oliivitarhaan.

Pinsent on vaikuttanut myös Fiesolen Villa Medicin alemman terrassin istutusten suunnittelijana Lady Sybil Cuttingin omistajakaudella 1910-luvulla. Villa Medici on edelleen yksityisomistuksessa, mutta pyydettyä puutarhan portit aukeavat vierailijoille. Renessanssiarkkitehtuurin ja jokapäiväisen elämän lomittuminen tekee oliivitarhojen ympäröimästä huvilasta erityisen puhuttelevan.

Erityisen vaikuttava puutarhakokonaisuus vesiparterreineen, topiariapuutarhoineen ja pitkin ”keilailu-kujineen” on Settignanossa sijaitseva 1600-luvulla rakennettu Villa Gamberaia. Maisemaan työntyvälle terassille rakennettua huvilaa ympäröivät eri puolilla eriluonteiset puutarhahuoneet. Puutarha on saanut nykyasunsa 1900-luvun alussa romanialaisen ruhtinatar Ghykan omistajakaudella ja 2. maailmansodan tuhojen korjausten yhteydessä. Puutarha on häikäisevä tilateos, jossa kulkija jatkuvasti kohtaa uusia näkymiä, kuten ylemmällä terassilla sijaitsevan sitruspuiden parterrin, Limonaian ja terassiin upotetun nymphaeumin hilpeine veistoksineen.

Sateisen opintomatkan seikkailupäivää vietettiin Pratolinon maisemapuutarhassa etsien jälkiä suurenmoisista kaskaadijärjestelmistä ja vihjeitä kadonneen kokonaissom-

mitelman akseleista laskeutuen yhä syvemmälle myyttisten olentojen kansoittamaan metsään. Parco Demidoffin ts. Villa Pratolinon 1500-luvulta periytyvä huvila puutarhoineen oli jo 1800-luvun alussa muutettu maisemapuutarhaksi ja puutarhaa muokattiin edelleen 1870-luvulta alkaen, jolloin huvilan omisti suunnattoman varakkaan, metalliteollisuudella rikastuneen suvun jäsen Paul Demidoff Aurora Demidoffin (Karamzinin) poika. Puutarhan tärkein säilynyt veistos, tihkuvassa suihkulähteessä värjöttelevä Apenniinit-veistos jäi piiloon restaurointityön telineiden sisään.

Lyhyen mutta intensiivisen opintomatkan päätteeksi sopii hyvin syventyä eksentrisen brittiläisen kirjailijan Edith Whartonin kirjaan Italian Villas and Their Gardens (London, 1903).

Mona Schalin

(<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/1141/>)

(<http://www.casasantapia.com/images/gardens/cecilpinsent.htm>)

Kuvat alla vas. Villa Gamberaia, oik. Villa Pratolino (M. Schalin)

Lisää opintomatkan tunnelmia kuvina seuran internetsivuilla osoitteessa www.gardenartsociety.fi

Vallilan siirtolapuutarha, klassistisen puutarha-arkkitehtuurin helmi

Helsingin kaupunki päätti vuonna 1931 perustaa siirtolapuutarhan kaupungin rajamaille, Vallilanlaaksoon. Vallilanlaakso, kansan suussa ”Vallilan kaalimaat”, oli siihen aikaan kaupungin hyötyviljelyksessä. Idässä näkyi Vanhan kaupungin lahti ja Kyläsaari. Rantaan ei ollut kovinkaan pitkä matka. Laakson pohjoisyrkän-teellä oli sairaalana toimiva, entisen Kumtähden kartanon päärakennus ja eteläyrkän-teellä Vallilan kaupunginosan puisia asuintaloja.

Siirtolapuutarhan asemapiirustuksen vuodelta 1931 laati Helsingin pitkäaikainen asemakaava-arkkitehti Birger Brunila. Siihen aikaan puistosuunnittelussa ihanteena oli

klassistinen muotokieli, arkkitehtoninen puistomuoto. Lisäksi puistosuunnittelussa otettiin 1930-luvun funkisaikana huomioon kohteen funktionaalinen tarkoitus, joka nivottiin yhteen esteettisten arvojen kanssa.

Vallilan laakso oli maisemallisesti kuin luotu klassistiselle, geometriselle suunnitteluratkaisulle. Birger Brunila suunnitteli laakson halki virtaavan puron suuntaisen, miltei suorakaiteenmuotoisen puistosommitelman. Siirtolapuutarhassa on suorakulmaisesti risteytyvä käytäväverkosto, joka erottaa puutarhan 168 viljelyalasta toisistaan ja korostaa koko alueen geometrista muotoa. Siirtolapuutar-

han halki kulkee itä - länsisuunnassa 40 metrin levyinen ns. puistoakseli, jonka Birger Brunila jätti suunnittelematta.

Puistoakselin ja koko siirtolapuutarhan kasviaiheiden suunnittelussa kaupunki hyväksyi vuonna 1932 puutarhakonsulentti Elisabeth Kochin piirustuksen. Piirustuksessa puistoakseliin oli suunniteltu kaksi geometrista leikkikenttää, puolikaarenmuotoinen pikkulapsia varten ja isompi, suorakaiteenmuotoinen varttuneempaa nuorisoa varten, peleille ja tapahtumille. Piirustuksessa hiekkakenttiä rajaa muotoon leikatut unkarinsyreeni- ja orapihlajapensaat. Puistoakselille on laadittu laajat nurmialueet funktionaalisiksi alueiksi leikkiä ja oleskelua varten.

Puistoakseli muodostaa koko siirtolapuutarhan ytimen. Muotoon leikatut pensasaidat ja laajat nurmikentät mahdollistavat avoimen näkyvyyden itä-länsisuunnassa halki koko siirtolapuutarha-alueen. Elisabeth Koch toteutti Birger Brunilan klassistisen vision geometrisillä muotoratkaisuilla ja tarkkaan harkituilla kasvivalinnoilla Vallilan siirtolapuutarhaan.

Elisabeth Koch suosi värejä ja ja toteutti laajan väriskaa-lan siirtolapuutarhan halki 300 metrin pituudella virtaavan puron rantojen pensasvalikoimassa, mm. kiiltotuhkapensasta, mustamarjakanukkaa, huurrepajua, idänkanukkaa, kultaherukkaa ja lumimarjaa. Puron siltoja korostettiin mongolianvaahteroilla ja pähkinäpensalla. Hopeapajujen mah-tava puuryhmä koristi puron eteläreunaa. Puistoakselin nurmikentälle istutettiin maisemallisiksi maamerkeiksi yksittäisiä raudus- ja hieskoivuja, sekä tammia. Siirtolapuutarha oli kauttaaltaan leikatun siperianhernepensasaidanteen ympäröimä. Lisäksi suorat puistolehmuksivivut korostivat pohjois- ja etelärajaa.

Vallilan siirtolapuutarhalle suunniteltiin yksi ainoa tyyppimökki. Tarkoituksena oli alueen yhtenäisen ilme ja hyvä rakennuskanta. Puutarhamajan mallipiirustuksen ovat allekirjoittaneet Birger Brunila ja Väinö Tuukkanen vuonna 1932. Jo Birger Brunilan asemapiirustus vuodelta 1931 määrää tyyppimökkien tarkan sijainnin suoriin säännönmukaisiin riveihin kautta koko siirtolapuutarhan. Palstaviljelijät saivat tilata Elisabeth Kochilta istutussuunnitelman viljely-palstalleen ja näin siirtolapuutarhan klassistiset ja taidehistorialliset piirteet siirtyivät myös yksittäisille siirtolapuutarhapalstoille. Mökille johti suora, perennojen reunustama hiekkapolku, mökin edustalla tuli olla geometrinen hiekkaukio. Palsta jaettiin hyöty-, hedelmä- ja koristepuutarhaksi. Palstalla tuli olla vähintään yksi hedelmäpuu, sekä marjapensaita. Palstarajoilla oli vadelpensaita ja raparperia. Huomattavin osa palstasta oli tarkoitettu hyötyviljelylle, mm perunaa, lanttua, porkkanaa, punajuurta, naurista, kaalia, kurpitsaa, sipulia, papuja, hennettä, sikuria ja tilliä.

Koristekasveja olivat mm. tarhakullero, palloesikko, jaloaki-leija, jalopioni, tiikerililja, jaloritarinkannus, juhannusruusu, myskimalva, elokuun asteri, syysleimu, etelänkevätesikko ja sulkaneilikka. Lepoa ja yhdessä oloa varten istutettiin syreenimaja. Alueen viimeinen, alkuperäinen 1930-luvun tyyppimökki on vuodesta 1977 lähtien ollut Vallilan siirtolapuutarhayhdistyksen omistuksessa museona. Museo sai virallisen aseman siirtolapuutarhayhdistyksen sääntömuutoksen jälkeen vuonna 2011. Museo ja sen palsta on kunnostettu Helsingin kaupunginmuseon ja kaupunkisuunnitteluviraston ohjeitten mukaan vuosina 2009-2010.

Vallilan siirtolapuutarhan istutussuunnitelma on ai-nutlaatuinen ja kunnianhimoinen osoitus tyylipuhtaasta, 1930-luvun klassistisesta puistosuunnitelmasta, jossa lisäksi näkyy funkisajan toiminnallisuutta korostavat piirteet. Birger Brunila ja Elisabeth Koch edustivat aikansa eliittiä puisto- ja viheralueiden suunnittelussa.

Jo muutama vuosi siirtolapuutarhan perustamisen jäl-keen otetuista alueen ilmakuvista näkyy, että alkuperäiset suunnitelmat ovat toteutuneet miltei kokonaisuudessaan.

Huomattava osa 1930-luvun alkuperäisestä siirtolapuutarhasuunnitelmasta on säilynyt tähän päivään. Vallilan siirtolapuutarhayhdistys on parin viime vuoden aikana talkootyönä kunnostanut alueen. Lisäksi hävinneet puisto-aiheet ovat Helsingin kaupungin inventoinnin yhteydessä tulleet tietoon ja voidaan palauttaa. Helsingin kaupunki haluaa suojella Vallilan siirtolapuutarhaa 27.1.2012 voimaan astuneella asemakaavalla. Asemakaava mahdollistaa siirtolapuutarhan ainutlaatuisen alkuperäisten piirteiden säilymisen sekä hävinneiden puistosommitelmien ja kasvillisuusaiheiden palauttamisen.

Peter Hiltunen, Vallilan siirtolapuutarhayhdistys ry

Vallilan siirtolapuutarhan ja museon yhteystiedot: hallitus@vallilanspy.net

Vallilan siirtolapuutarhamuseo on avoinna kesäsunnuntaisin, kesä-elokuu, klo 13-15. Lisäksi esittelyjä järjestetään sopimuksen mukaan.

Yhdistyksen nettisivulla, osoitteessa www.vallilanspy.net/1930-luku, löytyy 1930-luvusta kertova valokuvanäyttely, sekä siirtolapuutarhamuseon esittely, www.vallilanspy.net/museo
Vallilan siirtolapuutarhamuseo löytyy myös Uudenmaan museoportaalista osoitteessa www.museo-opas.fi

Lisää tietoa Vallilasta löytyy Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja -sarjan julkaisusta 2011:3. Klassismin hengessä - Elisabeth Kochin siirtolapuutarha Vallilassa.